

Гутий Б.В., Двилюк І.В., Минів Р.М., Харів І.І., Михайловський В.І. ©
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького*

ФУНКЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інтелектуальна власність - це продукт людського розуму, результат творчості, який охороняється законом. Це нематеріальна субстанція. Її неможливо відчутися на дотик; вона немає довжини, ширини та висоти; вона немає ваги і не створює тіні; вона немає кольору, смаку або запаху.

Але точно так, як і матеріальний ресурс, інтелектуальну власність можна купити, продати та орендувати. Також як і матеріальний ресурс, її можуть втратити або ліквідувати при необережному або неуважному догляді. Її можна застрахувати або використати в якості застави. Вона може з'явитися на світ в результаті моментального спалаху натхнення або багатьох років кропіткої праці. Вона може зникнути в одну мить або існувати вічно.

При всіх своїх характеристиках ІВ має економічну вартість (в багатьох випадках дуже високу), яку частіше не згадують в звітності, недовраховують та недооцінюють. З точки зору введення бізнесу вона відкриває нову ринкову можливість або являє загрозу - в залежності від того, хто нею розпоряджається.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються окремими положеннями Конституції України (ст. 41, 54), нормами Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У відповідності зі ст.41 Закону України "Про власність" об'єктами права інтелектуальної власності є добуток науки, літератури і мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт і інші результати інтелектуальної праці.

У залежності від особливостей об'єктів права інтелектуальної власності можна виділити чотири її різновиди:

1. авторське право і суміжні права;
2. право на відкриття;
3. промислова власність (право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, що називають також патентним правом);
4. інші результати творчої діяльності, використовувані у виробництві (право на товарний знак, знак обслуговування, на раціоналізаторську пропозицію, фірмове найменування, охорону селекційних досягнень, топографій інтегральних мікросхем, інтересів власника "ноу-хау").

Об'єкти права інтелектуальної власності варто відрізняти від матеріального носія, у якому виражений добуток чи інший результат інтелектуальної праці.

Якщо право на об'єкти інтелектуальної власності належить тільки авторам і їхнім законним спадкоємцям, то право власності на матеріальні носії, у яких виражений добуток, може належати необмеженому колу осіб, але вже не на правах інтелектуальної власності, а в порядку звичайного майнового права.

Цивільно-правовий інститут авторського права і суміжних прав регулює немайнові відносини і пов'язані з ними майнові відносини в сфері створення і використання добутків літератури, науки і мистецтва.

Рис 1. Структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Нормативно-правове регулювання зазначеного інституту поряд із законодавством про власність здійснюється безпосередньо Законом України "Про авторське право і суміжні права", у ст.1 якого указується, що дійсний Закон охороняє особисті (немайнові) і майнові права авторів і їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням добутків науки, літератури і мистецтва (авторське право), і права виконавців, виробників фонограм, організацій віщання (суміжні права). Іншими словами, у законі прямо закріплений двоєдиний зміст авторського права і суміжних прав як різновиду права інтелектуальної власності і пріоритет у змісті особистих (немайнових) прав.

Об'єкти авторського права це добуток літератури, мистецтва і науки, що задовольняють наступним вимогам:

По-перше, добуток повинний бути творчим. Творчість - це інтелектуальна робота, спрямована на створення нового. Творчий характер добутку означає, що воно є новим у порівнянні з раніше відомими. Новизна

може виразитися як у новому змісті, так і в новій формі. Для об'єктів авторського права істотне значення має як новизна змісту, так і новизна форми. Нова форма відображення відомого змісту характеризує добуток як творче і тягне визнання його об'єктом авторського права. Історія літератури і мистецтва знає чимало цьому прикладів: Шекспір брав теми для ряду своїх трагедій з добутоків античних грецьких авторів, Стендаль широко використовував для своїх новел італійські середньовічні хроніки, біблійні сюжети знайшли відображення на полотнах багатьох великих живописців і т.д.

Другою ознакою об'єкта авторського права є об'єктивна виразність - об'єкт повинний існувати в формі, доступній для сприйняття іншими людьми. Якщо ідеї, думки, образи автора не одержали вираження поза його свідомістю - немає об'єкта авторського права. Добуток стає об'єктом авторського права з моменту його створення в якій-небудь звичайній формі. Не потрібно офіційного оформлення цих добутоків. Не має значення достоїнство і призначення добутку. Не має значення зовнішня форма його вираження.

Згідно ст. 5 Закону "Про авторське право і суміжні права" об'єктами його охорони є наступні добутки в області науки, літератури і мистецтва:

1. літературні, письмові добутки белетристичного, наукового, технічного чи практичного характеру (книги, брошури, статті, комп'ютерні програми і т.д.);
2. виступи, лекції, промови, проповіді й інші усні добутки;
3. музичні добутки з текстом і без тексту;
4. драматичні, музично-драматичні добутки, пантоміми, хореографічні й інші добутки, створені для сценічного показу;
5. аудіовізуальні добутки;
6. скульптури, картини, малюнки, гравюри, літографії й інші твори образотворчого мистецтва;
7. добутки архітектури;
8. фотографії;
9. твори прикладного мистецтва, якщо вони не охороняються спеціальним законом про промислову власність;
10. ілюстрації, карти, плани, ескізи, пластичні добутки, що стосуються географії, геології, топографії, архітектури й інших областей науки;
11. сценічні обробки добутоків, зазначених у підпунктах 1 дійсної статті, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
12. переклади, адаптації, аранжування, інші переробки добутоків і обробки фольклору (похідні добутку) без заподіяння збитку охороні оригінальних добутоків, на підставі яких створені похідні добутки;
13. збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії й антології, збірники звичайних даних, інші складені твори, за умови, що вони є результатом творчої роботи з підбору, координації чи упорядкуванню змісту без заподіяння збитку охороні вхідних у них добутоків.

Не є об'єктами авторського права :

1. офіційні документи (тексти законів і інших правових актів, рішення судів і т.п.);
2. державна символіка (прапора, герби, ордена і т.п.) ;

3. добутки народної творчості ;
4. повідомлення про події і факти, що мають офіційний інформаційний характер.

Суб'єкти авторських і суміжних прав підрозділяються на дві групи:

1. суб'єкти з первісними правами (автори, виконавці, виробники фонограм, організації віщання);
2. правонаступники (спадкоємці, організації- правонаступники, держава);

Автор - головний суб'єкт авторського права. Це фізична особа, творчою працею якого створений добуток, що є об'єктом авторського права. Не має значення його дієздатність. Моментом виникнення авторського права є завершення створення добутку, без офіційного оформлення авторства, незалежно від опублікування. Для виникнення і здійснення авторського права не потрібно реєстрації добутку, чи іншого спеціального оформлення, чи дотримання яких-небудь формальностей.

Суб'єктами авторського права можуть бути як громадяни України, так і іноземці. Іноземні громадяни - автори користаються захистом авторського законодавства в Україні якщо створені ними добуток знаходяться в якій-небудь об'єктивній формі на території України, а якщо ні - то відповідно до міжнародних договорів України і спільних конвенцій по авторському праву (Женевської, Бернської).

Суб'єктами авторського права можуть бути співавтори, якщо добуток створений спільною творчою працею двох чи більш осіб.

Суб'єктами авторського права також є правонаступники автора - спадкоємці, контрагенти по авторських договорах, до них переходять деякі авторські права.

Авторські права підрозділяються на :

1. особисті ;
2. майнові.

Особисті немайнові права - це право авторства, право на авторське ім'я, право на захист добутку від усяких перекручувань і зазіхань, право опублікування добутку (обнародування).

Особисті немайнові права - право авторства, право на ім'я і право на захист добутку і репутації автора безстрокові. Ці права не переходять у спадщину. Але спадкоємці можуть здійснювати захист цих прав, і ці правомочності спадкоємців термінами не обмежуються.

Особисті (немайнові) права автора закріплені в ст. 13 Закону "Про авторське право і суміжні права"

Суміжні права - це права виконавців, виробників фонограм і організацій радіо- і телемовлення. Вони є суміжними стосовно авторських прав, тобто це права близькі, що примикають, пов'язані з авторськими. Їхня роль свого роду посередницька - між авторами і широкою аудиторією. Разом з тим вони є вторинними стосовно авторських прав, тому що забезпечують використання добутків авторів.

Суміжні права забезпечують захист творчої праці осіб, що доносить добуток авторів до широкої аудиторії, від нелегального використання результатів їхньої роботи.

Специфіка суміжних прав :

1. вони пов'язані з використанням визначених технічних пристроїв (тому вони з'явилися лише в ХХ столітті, з розвитком технічного прогресу - винаходу звуко- і відеозапису, радіо, кіно, телебачення, штучних супутників) ;
2. об'єкти суміжних прав закріплюються на матеріальних носіях (наприклад, наявність запису виконання на магнітних плівках, касетах, відеоплівках) ;
3. здійснювати виконання можливо повторно, нескінченно, перед практично необмеженою аудиторією і без живої участі самого виконавця.

Суб'єктами суміжних прав є :

1. виконавці (актори, музиканти, режисери, диригенти і т.д.) ;
2. виробники фонограм (особи, першого виконання, що здійснили звуковий запис) ;
3. організації ефірного чи кабельного віщання (ті, котрі самі створили передачу або за замовленням і за рахунок яких створена передача).

Суб'єкти суміжних прав повинні мати договір з автором добутку, а виробники фонограм і організації ефірного і кабельного віщання - ще і договір з виконавцем. Усі суб'єкти суміжних прав мають виключне право на використання добутку (виконання, постановки, фонограми, передачі). Це означає, що інші особи повинні одержувати дозвіл на первинний запис виконання, постановки, передачу в ефір чи по кабелі від суб'єктів цих прав. Вони дають також дозвіл на відтворення фонограми, переробку і ряд інших дій. Суб'єкти суміжних прав мають також право на винагороду. Ці права регулюються за допомогою договорів з користувачами, а збір і виплата винагороди - спеціальними організаціями, що керують суміжними правами, що створюються їхніми суб'єктами. Термін дії суміжних прав - 50 років.

Отже, об'єкти інтелектуальної власності є своєрідним товаром, предметом ліцензійних правочинів на право використання. Результати творчої діяльності в гуманітарній сфері є гарантією розвитку освіти, науки та мистецтва.

Література

1. Вешневский Л.М. и др. Формула приоритета : Возникновение и развитие авторского и патентного права. : Наука. 1990.
2. Емельянов В.П. Гражданское право Украины. - Киев : Изд. "Консум". 1996. С. 136 -149.
3. Законодавство України про інтелектуальну власність: Текст відповідає офіц. Станом на 1 лютого 2006 р. – К.: Школа, 2006. – 218 с.
4. Коренной А.А. Современные проблемы инновационного менеджмента. - Киев: Центр исследований научно-технического потенциала и истории науки им.Г.М.Доброва НАН Украи-ны, 1997.-20с.
5. Коссак В.М., Якубовський І.Є. Право інтелектуальної власності. -К.: Видавництво «Істина». 2007. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2008